

Јован Д. Маџут¹

Докторанд Учитељског факултета, Универзитет у Београду

Оригинални научни рад

Методика теорија и пракса 2/2022

УДК: 371.3::811.163.41

811.163.41'373.7

Стр. 208–224

ПРИРОДА ЛИНГВОМЕТОДИЧКОГ ТЕКСТА У НАСТАВИ ФРАЗЕОЛОГИЈЕ²

Сажетак: Садржаји фразеологије су 2019. године постали саставни део *Програма наставе и учења за четврти разред основног образовања и васпитања* (2019) и део исхода. Разматрајући природу фразеологизама као језичких појава и потребу њиховог тумачења у оквиру контекста, закључено је да би један од путева сазнања у настави фразеологије могао да се реализује применом лингвометодичког текста. Увидом у методичку литературу примећено је да се полазни текст дефинише једино у односу на наставу граматике и наставу правописа. Циљ овог рада је да испита природу лингвометодичког текста у настави фразеологије. За потребе рада организовано је емпиријско истраживање на узорку од 20 ученика четвртог разреда основне школе. Коришћена је метода тестирања, а резултати су анализирани квалитативно. Дошло се до закључка да лингвометодички текст у настави фразеологије преузима многа својства полазног текста у настави граматике и настави правописа, али и да има своје посебне карактеристике: не сме бити отпоран на утицаје савремене културе; ваљало би да ликови који се у њему јављају и који користе/којима су упућени фразеологизам буду деца; фраза мора бити употребљена на крају текста и графички-визуелно издвојена од остатка текста; полазни текст мора поседовати троделну методичку апаратуру – први део: две врсте питања (репродуктивна питања којима се проверава разумевање контекста и питања везана за тумачење структуре фразеологизма), други део – питање

¹ macut.jovan@gmail.com

² Рад је настао као испитна обавеза у оквиру курса Савремени токови методике српског језика у разредној настави, на другој години докторских академских студије.

којим се врши мисаоно уопштавања, трећи део – налог којим се проверава ученичка способност препознавања правилне употребе фразе у новој говорној ситуацији.

Кључне речи: фразеологија, лингвометодички текст, језичка култура, методика наставе српског језика и књижевности, методика фразеологије.

УВОД

Методика наставе говорне културе представља предметну област методике наставе српског језика и књижевности. „Циљ методике наставе говорне културе је оспособљавање ученика за усмено и писмено изражавање“ (ЛОТ 2014: 413). Павле Илић наводи да, сходно чињеници да се настава свих осталих предмета користи различитим облицима усменог и писменог изражавања „развој културе изражавања и треба сматрати општешколским задатком“ (Илић 2006:540). Иако су садржаји наставе језичке културе усмерени претежно на различите облике усменог и писменог изражавања у домен ове предметне области одскора спадају и садржаји фразеологије. Присуство ових програмских садржаја у *Пројектима наставе и учења за четврти разред основног образовања и васпитања* из 2019. године³ који се примењује почевши од школске 2021/2022. године, као и уврштавање фразеологизама у исходе самог предмета,⁴ од неизмерног је значаја јер доприноси развоју ученичких језичких компетенција на млађем школском узрасту.

С обзиром да фразеологизми представљају језичке појаве њихово тумачење би могло да буде започето одговарајућим методичким полазним (лингвометодичким) текстом, како то обично бива са тумачњем језичких појава. Међутим, након пруженог увида у методичку литературу, као и у радове који темељ за своју анализу преузимају из методичке литературе (Зељић 2020) увидели смо да аутори појам лингвометодичког текста дефинишу једино у односу на наставу граматике и правописа.⁵ Садржаји фразеологије (сагледани кроз перспективу програма) не припадају ни области граматике ни правописа, већ их програм сврстава у домен садржаја *Језичке културе* (Правилник о програму 2019). Поставља се питање – на који начин започети методичку обраду садржаја из фразеологије? Сматрамо да лингвометодички текст представља један од могућих сазнајних путева у настави фразеологије.

3 О променама в. детаљније у: Стакић 2020, 155-166 стр.

4 Након завршетка четвртог разреда основне школе ученик ће бити оспособљен да „препозна значење речи и фразеологизама који се употребљавају у свакодневној комуникацији“ (Правилник о програму 2019).

5 Ниједан час граматике, било да је реч о обради, утврђивању или проверавању, не сме проћи без тзв. *методичкој долазној шексиа*. [---] То је текст од којег се полази у процесу усвајања граматичких категорија“ (Милатовић 2013: 388). „ЛИНГВОМЕТОДИЧКИ ТЕКСТ – текст у настави граматике и правописа на којем се уочава језичка појава и њене карактеристике (на часу обраде), одн. на ком се проверава функционално знање о усвојеној језичкој појави (на часу утврђивања)“ (ЛОТ 2014: 357).

„Лингвометодички текст представља предлогак, полазни текст на којем ученици уочавају одређену језичку (граматичку или правописну) појаву“ (Зељић 2020: 116).

ТЕОРИЈСКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

Фразеологизми су „устаљене језичке јединице које се састоје од најмање две речи и имају јединствено значење“ (Драгићевић 2010: 24). Употреба фразеологизама стилски боји говор, чини га експресивнијим, односно „чини казивање живљим, рељефнијим“ (Дешић 2008: 220). Анализа фраза⁶ подстиче ученике да промишљају језик који говоре што их уводи у дубље разумевања механизма његовог функционисања и упућује их „ка ономе што се у језику и са језиком може“ (Бугарски 1998: 62-63).

О значају фразеологије сведочи и студија Драгане Мршевић-Радовић *Фразеологија и национална култура* (Мршевић-Радовић 2014) у којој ауторка кроз тумачење семантике фразеолошких јединица настоји да допринесе реконструкцији специфичне језичке слике света нашег народа.⁷

Наставно тумачење садржаја из фразеологије требало би да буде уско везано за контекст говорне ситуације. На то нас упућује и „Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма“: „Изузетно је значајно да се ове лексеме и устаљени изрази не изучавају изоловано, изван контекста, већ је потребно указати ученицима на њихову функцију у стварној језичкој употреби“ (Правилник о програму 2019). О значају контекста у својој докторској дисертацији *Фразеологизми у лектири за основну школу* пише и Биљана Никић. Један од подналова у оквиру теоријског дела дисертације јесте „Значај контекста“ (Никић 2020: 36).

Посматрајући методичку литературу увидели смо да нивои учења у настави фразеологије и даље нису истражени, што свакако представља подстрек за будућа истраживања, али и потешкоћу приликом реализације методичких истраживања везаних са садржаје фразеологије.⁸ Као методички оквир у овом раду (у мери у којој то природа садржаја буде допуштала) водићемо се постојећим нивоима учења у настави граматике (Милатовић 2013: 385). Како би ученичко познавање фразеологизма било функционално (али и потпуно) у настави фразеологије се не сме остати на нивоу разумевања. Ученика морамо и оспособити за употребу фразеологизма у новим говорним ситуацијама. Једино у том случају – када ученик уме да дефинише значење фразеологизма⁹ и оспособљен је за његову правилну употребу у новој ситуацији,¹⁰ можемо рећи да је ученичко познавање одређене фразе целовито и потпуно и да је настава фразеологије сврсисходна.

6 Појмове фразеологизам, фраза, фразеолошка јединица у овом раду користимо као синониме.

7 „У књизи *Фразеологија и национална култура* нашим интересовањем је обухваћена фразеологија српског књижевног језика у којој су прикупљене, наталожене и сачуване у колективном памћењу културне чињенице од значаја за укупност културе српског народа као *националне културе*, а за предмет изучавања одређен је начин на који се у српском језику одражава његова материјална и духовна култура и исцртава фразеолошка слика света“ (Мршевић-Радовић 2014: VI).

8 „Према нашим сазнањима, малобројна су истраживања о фразеологији у методици наставе Српског језика и књижевности. Аутори су се најчешће фразеологије дотицали пишући о лексикологији у настави нашег предмета, и то углавном о речницима у настави, тумачењу непознатих речи и израза и начинима за богаћење речника ученика. Мали број радова говори искључиво о месту фразеологије у настави матерњег језика“ (Никић 2020: 196).

9 „3. *Ниво дефинисања* (то је ниво језичког уопштавања, стварања правила и дефиниција)“ (Милатовић 2013: 385).

10 Еквивалент нивоа учења у настави фразеологије у овом случају био би ниво примене „(ученик је оспособљен да примени одређена језичка сазнања у пракси, било да је реч о писменом или о усменом изражавању)“ (Милатовић

Лингвометодички текст представља полазни методички текст у настави граматике и правописа. „Обично се састоји из две целине → **текста** у ужем смислу речи, изабраног по методичким критеријумима, и методичке апаратуре – питања и други радни задаци и подстицаји“ (ЛОТ 2014: 357). Лингвометодички текст у ужем смислу мора испунити одређене критеријуме, односно поседује својствене карактеристике. Мора бити: „ – засићен примерима језичке појаве;// – кратак;// – логичан;// – разумљив;// – примерен ученицима;// – садржајан;// – занимљив;// – економичан;// – прилагођен потребама наставе граматике“ (Милатовић 2013: 389). Узимајући у обзир чињеницу да лингвометодички текст сагледавамо из дискурса наставе фразеологије увиђамо да је немогуће да он буде засићен примерима језичке појаве због саме природе ове врсте наставних садржаја који нам иманентно служе као методички водич за њихово методичко тумачење.

Друга целина лингвометодичког текста јесте методичка апаратура која није нужно обавезни део полазног текста. „Да би се ученик водио на путу од уочавања до уопштавања и дефинисања важна је и адекватна методичка апаратура (низ захтева, питања и налога) која би требало да се нађе у уџбенику након лингвометодичког текста“ (Кањевац 2018: 54). Лингвометодички текст може бити везан и невязан, односно може представљати текст изнет као одређена целина (прим. одломак из књижевног дела, новински текст, говорни текст) или реченице које не чине целину (Милатовић 2013: 389).

У свом тексту „Коришћење уметничких текстова у настави граматике“ Душан Мандић се осврће на принцип јединства на којем се заснива савремена настава језика и књижевности и закључује да је „основни методски поступак ослањање на уметнички текст, у коме се садржи све богатство, лепота и законитост књижевног језика“ (Мандић 1995: 333). Након указивања на четири примера у којима пружа увид у могућности употребе уметничког текста као методичког полазног текста, Мандић ипак закључује да је уметнички текст „само један вид примењеног језика који се може користити у обради граматике. Веома успешно могу се користити и различити типови говорних ситуација, као језик ученичких писаних радова, научних дела, штампе, радија, телевизије и филма“ (Мандић 1995: 344).

Иако је према мишљењу истакнутих методичара пожељно као лингвометодички текст узети одређену целину, односно целовит одломак из књижевног дела, Дешић се залаже за увођење разноврсних полазних текстова у наставу језика.

Пракса показује да се још увијек у нашим школама обично узимају одломци из књижевних дјела да би се на њима показао неки језички феномен. На тај начин се код ученика ствара погрешна и непотпуна слика о језику: добар језик је само оно што налазимо у књижевним дјелима, то је идеал којем треба тежити. [---] Осим тога, биће потребно да наши ученици далеко више слушају снимљене текстове, изговорене на радију и телевизији, у филму, у позоришној представи, у свакодневном животу. (Дешић 1995: 329)

Након кратких теоријских увида, а узимајући у обзир новонастале промене у програмира разредне наставе, постављамо питање – каква је природа лингвометодичког текста у настави фразеологије?

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Циљ нашег истраживања јесте испитивање природе лингвометодичког текста у настави фразеологије. То ћемо учинити спровођењем емпиријског истраживања на узорку од 20 ученика четвртог разреда. Истраживање спроводимо на самом крају ученичког четвртог разреда. Исходи би, стога, требало да буду остварени.

Из постављеног циља произилазе следећи истраживачки задаци:

- утврдити да ли ученици, и у којој мери, умеју да дефинишу значење фразеологизама;
- утврдити да ли, и у којој мери, тачни одговори на питања у оквиру методичке апаратуре утичу на тачно дефинисање фразеологизма;
- испитати да ли су ученици способни да препознају правилну употребу фразеологизма у новој говорној ситуацији.

Хипотеза истраживања је следећа:

- присуство говорног лингвометодичког текста и методичке апаратуре помаже ученицима у разумевању фразеологизма и развија способност ученика да препознају правилну употребу фраза у новој говорној ситуацији.

Користићемо се методом тестирања, а резултате истраживања ћемо тумачити квалитативно. Непосредно пре спровођења самог истраживања, односно пре него што ученицима поделимо тест (Прилог број 1), разговараћемо са њима о фразеологији и главним особинама фразеологизама како бисмо активирали њихов фразеолошки корпус.

Приликом избора фразеологизама који ће ученици тумачити водили смо се критеријумима које је у својој монографији *Дејте чиишала и хронолоија чиишања* изнела Вишња Мићић. У питању су следећи критеријуми: васпитна примереност, визуелна представљивост, искуствена блискост, фреквентност (Мићић 2020: 58-59).

АНАЛИЗА РЕЗУЛТАТА И ДИСКУСИЈА

- **Дати зелено светло** – „одобрити нешто, сагласити се да неко може да почне са нечим, да нешто може да почне, дозволити некоме да нешто учини“ (Оташевић 2012: 192).

Лингвометодички текст везан за тумачење овог фразеологизма своју радњу смешта у школски контекст, тачније у учионицу – простор који је ученицима близак и познат (Прилог 1). Методичка апаратура која се бави самом структуром фразеологизма упућује ученике на прављење аналогije са бојама на семафору и њиховим значењем за учеснике у саобраћају, чиме само тумачење фразе чинимо искуствено блиским ученицима.

Анализом ученичких одговора из методичке апаратуре увидели смо да је више од половине ученика, тачније њих шеснает (80%), дало тачне одговоре на репродуктивна питања која су везана за разумевање самог текста, као и на питања везана за структуру саме фразе, тачно је дефинисало његово значење и препознало правилну употребу у новој говорној ситуацији.

Четворо ученика (20%) је дало погрешан одговор на репродуктивно питање: *Збој чеја она [Мира] сматра да смеју да обришу шаблу?*¹¹

Неопходно је да се осврнемо на један тачан одговор на ово питање: *Мира сматра да смемо јер је учитељица дала зелено свейло односно дозволу да смемо*. Сагледајмо употребу броја у којем се налази глагол у наведеном примеру (*смето* уместо *смеју*). Чињеница да је оавка употреба присутна на два места у самом одговору указује на то да није направљена случајна грешка. Закључујемо да је код ученика дошло до саживљавања са ликовима у тексту. Сматрамо да је разлог томе смештање саме ситуације у школски контекст, искуствено близак ученику.

Један ученик (5%) је дао погрешан одговор на питање: *Шта Мира мисли?* Скоро сви ученици, тачније њих деветнаесторо (95%), су разумели значење фразе. Један ученик (5%) није извршио мисаоно уопштавање ове фразе, односно одговор је дао само у односу на конкретну ситуацију из лингвометодичког текста: *Да може да крене, може да брише*. Сви ученици, њих двадесеторо (100%), препознали су тачну употребу фразеологизма у новој говорној ситуацији.

- **Мешати бабе и жабе** – „спајати потпуно различите ствари“ (Оташевић 2012: 21).

За исправно тумачење овог фразеологизма у односу на контекст неопходно је да ученици буду способни да разумеју узрочно-последичну везу између довољне количине сна, с једне стране, и енергије коју тај сан пружа, с друге стране (Прилог 1). Једино на тај начин, ученик ће моћи да увиди да Стефанов аргумент није валидан, односно да нема никакве повезаности са његовом тежњом. Методичка апаратура која се бави структуром фразеологизма наводи ученике на фонетску сличност, односно сличност у звучању, између речи *баба* и *жаба*, али од њих такође захтева да изврше поређење ова два појма.

Анализом ученичких одговора из методичке апаратуре увидели смо да је 5 ученика (25%) дало тачне одговоре на сва питања из методичке апаратуре, тачно дефинисало значење фразе и препознало њену правилну употребу у новој говорној ситуацији. Троје ученика (15%) није тачно одговорило на питање: *Шта Стефан наводи као разлог којим покушава да убеди маму да му ипак дозволи да остане будан?* Питања прате хронологију догађаја у самом лингвометодичком тексту, односно везана су за конкретне исказе које ликови упућују једни другима. Увиђамо да ученици који нису дали тачан одговор на ово питање нису пратили хронолошки ток исказа. Деветоро ученика (45%) је у узрочно-последичан однос довело Стефанов успех у школи са његовим жељама везаним за гледање цртаног филма. Као тачан одговор на питање: „*Какве везе има њејница из математике са леданем епизоде Мајнкрафта до касно у ноћ?*“ а узимајући у обзир природу фразеологизма употребљеног у тексту, узели смо у обзир само одговоре који указују на то да не постоји никаква повезаност између ове две појаве. Тачан одговор пружило је једанаест ученика (55%). Деветоро ученика (45%) није увидело да је налог који је пред њима

¹¹ Нетачни одговори ученика: *Зато што ће их учитељица похвалити*. / *Зато што је учитељица можда рекла да више неће исцити на шабл*. / *Јер она мисли да ништа није важно*. / *Мисли да није толико важно*.

Из ученичких одговора можемо закључити да нису увидели да истакнута фраза на крају лингвометодичког текста, коју је учитељица упутила Мири, игра кључну улогу у формирању Мириног мишљења. Оно није формирано на основу личних афинитета и претпоставки, већ на основу учитељичиних упута.

заправо поређење према сличности (која не постоји): *Има везе да би му мама доуустила. / Да је заслужио да њеда. / Да би му мама дозволила да њеда.* Наредни налог за ученике је имао за циљ да укаже на фонетску сличност између речи *бабе* и *жабе*. Управо због тога од ученика тражимо да те речи тихо изговоре и упореде их само по звучности, не по значењу. Дванаест ученика (60%) је увидело сличност у звучању, осам ученика (40%) није. Наредно питање, последње пред питање којим се врши мисаоно уопштавање и дефинисање значења фразеологизма, надовезује се на претходно. Из тог разлога одлучили смо да као тачне прихватимо одговоре у којима:

- ученички исказ указује на то да не постоји повезаност између баба и жаба (таквих одговора има тринаест (65%));
- ученички исказ указује на то да је једина повезаност између ова два појам то што оба представљају жива бића (таквих одговора има три (15%)).

Остатак, четири ученика (20%) је одговорило да не знадали постоји повезаност (двоје ученика (10%)) или је поље оставило празно (двоје ученика (10%)). Шеснаесторо ученика (80%) је тачно дефинисало значење фразеологизма мешати бабе и жабе. Од преосталих четворо ученика (20%) који нису успели тачно да дефинишу значење фразе један ученик (5%) је извршио буквализацију фразеологизма. Осамнаесторо ученика (90%) је порепознало тачну употребу фразеологизма у новој говорној ситуацији. За њено конструисање смо искористили делимичну буквализацију француског фразеологизма који представља еквивалент фразеологизму мешати бабе и жабе.

- **Проћи као бос по трњу** – „доживети/доживљавати велике непријатности, неприлике, веома лоше проћи/ пролазити“ (Оташевић 2012: 77).

Методичка апаратура везана за тумачење структуре овог фразеологизма захтева од ученика познавање садржаја из наставног предмета *Природа и друштво*, али и наводи ученике на буквализацију самог фразеологизма како би им указала да је босоноги пролазак кроз трње изразито болан.

Анализом ученичких одговора увидели смо да је деветоро ученика (45%) дало тачне одговоре на сва питања из методичке апаратуре, тачно дефинисало значење фразе и препознало њену правилну употребу у новој говорној ситуацији. Сви ученици, њих двадесеторо (100%) су дали тачне одговоре на репродуктивна питања везана за разумевање самог текста. Одговоре на наредна два питања, везана за особину трња, можемо калсификовати у две групе. Прву групу чине ученици који су поље оставили празно, односно њих пет (5%). Другу групу чине одговори ученика, укупно њих шест (30%), који нису увидели да се питања у којима су употребљене придевска присвојна заменица (*његова* особина) и лична именичка заменица (*оно* служи) односе на трње, а не на Јована. Наводимо неколико примера ученичких одговора на питање о особини трња: *Његова особина је лајање. / Тужан. / Да лаже.* Наводимо неколико одговора на питање о функцији трња: *Да се извуче из њроблема. / Служи њома да може увек да се извуче. / Служи да се извуче из њроблема.* Закључујемо да су ученички искази везани за ово питање односе на чин лагања. Сви ученици (100%) су дали тачан одговор на наредна два питања која су буквализовала значење фразе. Дванаесторо ученика (60%) је тачно дефинисало значење фразеологизма.

Петоро ученика (25%) није успело да изврши уопштавање и дефинисало је фразеологизам само у односу на ситуацију из лингвометодичког текста – није дошло до мисаоног уопштавања. Од преосталих троје ученика, један ученик (5%) је извршио буквализацију фразе, док су преостала два ученика (10%) простор за дефинисање фразе оставили празан. Сви ученици (100%) су успели да препознају тачну употребу фразеологизма у новој говорној ситуацији.

Уколико сагледамо резултате целокупног истраживања, можемо закључити да ученици у великој мери умеју да дефинишу значење фразеологизма након тумачења лингвометодичког текста и давања одговора на питања из методичке апаратуре. Пружањем увида у одговоре на појединачна питања и тумачењем грешака које су ученици притом правили, тежили смо да истражимо начин на који су размишљали приликом одговарања, као и да увидимо корен њихових погрешака. То нам је омогућило да закључимо да ученичко давање тачних одговара на питања из методичке апаратуре утиче на тачно дефинисање фразеологизма, али нам је исто тако помогло да дођемо до закључака о самој природи лингвометодичког текста у настави фразеологије.

Податак да су ученици, чак и у ситуацији када нису успели да правилно дефинишу значење фразеологизма, умели у великој мери да препознају правилну употребу фразеологизма у новој говорној ситуацију (први фразеологизам: 100 % ученика; други фразеологизам: 90% ученика; трећи фразеологизам: 100% ученика) може бити један од индикатора да је методички приступ фразеологизмима путем лингвометодичког текста дао допринос развоју ученичког језичког осећаја. Закључујемо да су они у великој мери оспособљени за препознавање правилне употребе фразеологизма у новој говорној ситуацији.

Сагледавајући пређашња разматрања можемо закључити да је хипотеза нашег истраживања – *ирисусџво џоворној линџвометџодичкој џексџа и метџодичке айаратџуре џомаже ученицима у разумевању фразеолоџизма и развија сџособносџи ученика да џреџознају џравилну уџџџреду фразе у новој џоворној сџџџуацији* – потврђена.

ЗАКЉУЧАК

Фразеологизми су од 2019. године постали саставни део садржаја и исхода предметне области *Језичка кулџџура* у оквиру предмета Српски језик и књижевност. Узимајући у обзир природу самих фразеолошких јединица и чињеницу да оне представљају језичке појаве, увидели смо потребу да испитамо начин на који се може приступити изучавању ових садржаја у разредној настави. Закључили смо да је њихово тумачење могуће започети одговарајућим лингвометодичким текстом. Међутим, како научници лингвометодички текст дефинишу у односу на наставу граматике и правописа, истражили смо каква је природа овог текста у настави фразеологије. Емпиријско истраживање нам је омогућило да закључимо да присуство лингвометодичког текста у знатној мери помаже ученицима приликом тачног дефинисања фразеологизама и оспособљавања ученика за препознавање њихове правилне употребе у новој говорној ситуацији, односно он представља један од могућих сазнајних путева у настави фразеологије. Све то нас је довело до закључка о његовој природи.

Најадекватнија врста полазног текста у настави фразеологије јесте везани *говорни текстови*. Употребом ове врсте текста ученицима указујемо на употребну вредност коју фразеологизми имају у свакодневном говору, упућујемо их на функционалност саме наставе фразеологије. Наравно, то не значи да настава фразеологије искључује друге врсте лингвометодичких текстова.

Методички полазни текст у настави фразеологије мора бити логичан, разумљив, примерен ученицима, близак њиховом сензибилитету и животном искуству, садржајан, занимљив, економичан, прилагођен потребама наставе фразеологије. Приметно је да лингвометодички текст у настави фразеологије преузима многа својства полазног текста у настави граматике. Поред тога, полазни текст у настави фразеологије не сме бити отпоран на утицаје савремене културе. Пожељно је да он поприми одлике културолошког контекста у тренутку у којем настаје. На тај начин ученицима приближавамо фразеологизме као устаљене језичке јединице које имају употребну вредност у свакодневном, савременом говору. Управо из тог разлога би ваљало да ликови у лингвометодичком тексту буду деца која фразу користе или којима је фраза упућена. Језичка појава која се тумачи, односно фразеолошка јединица, мора бити употребљена на крају текста и графички мора бити издвојена од остатка текста (на пример написана мастим словима (болд) или написна другом бојом у односу на остатак текста). Поред тога што ће је на тај начин ученици лакше приметити, користећи се графичким-визуелним средствима указујемо на окошталост, односно устаљену форму одређене фразе – речи у оквиру њене структуре се не тумаче појединачно, већ се фраза тумачи и дефинише као јединствена језичка појава, односно скуп речи са пренесеним значењем.

Лингвометодички текст у настави фразеологије мора имати троделну методичку апаратуру. Први део представљају две врсте питања: репродуктивна питања, питања о разумевању текста, односно контекста у којем је фраза употребљена и питања која се баве структуром фразеологизма који се тумачи. Други део, који мора бити издвојен у односу на први, јесте налог који од ученика тражи да изврше дефинисање значења одређене фразеолошке јединице. Напомињемо да овај део мора бити издвојен због тога што се путем њега врши мисаоно уопштавање и на тај начин се долази до нивоа дефинисања, што је другачије од нивоа разумевања текста и структуре језичке појаве. Трећи део методичке апаратуре представља налог којим проверавамо да ли су ученици, након дефинисања, оспособљени за препознавање правилне употребе фразеологизма у новој говорној ситуацији. То може бити учињено на више начина. Понудити ученицима две нове говорне ситуације у којима је употребљена фраза, при чему је њена употреба у једној правилна, а у другој неправилна. Од ученика такође можемо тражити да опишу говорну ситуацију у којој би употребили одређену фразу или да, на основу егземплара који имају у оквиру лингвометодичког текста у ужем смислу, осмисле дијалог у којем ће употребити одређену фразу. Верујемо да методичких приступа садржајима из фразеологије има много. Указали смо на један пут њиховог сазнања. Надамо се да ће овај рад бити подстицајан за будућа истраживања у оквиру наставе фразеологије.

ПРИЛОЗИ

Колико познајеш фразе?

Пажљиво прочитај следећи текст. Одговори на питања која се налазе испод текста. Након тога одговори на питање шта значи фраза која је употребљена у тексту.

Марија, Стева и Мира су остали у учионици за време великог одмора.

Марија: Јесте ли сигурни да смо да дирамо таблу без учитељичине дозволе?

Стева: У праву си. Ни ја нисам сигуран да ли смо то да радимо.

Мира: Смомо, смомо. Учитељица нам је дала зелено светло.

- О чему ученици разговарају?

- Због чега нису сигурни да ли смеју да обришу таблу?

- Због чега им је за брисање табле потребна учитељичина дозвола?

- Шта мислиш да се налази на табли?

- Како је Стевино мишљење поводом целокупне ситуације?

- Шта Мира мисли?

- Због чега она сматра да смеју да обришу таблу?

- Које боје постоје на семафору?

- Шта оне означавају?

- Уколико је учитељица ученицима дала зелено светло за брисање табле, шта је тиме желела да им поручи? Да ли би то значило да су ученици добили дозволу за брисање табле? Због чега?

- Замисли да је учитељица ученицима дала црвено светло за брисање табле. Шта би, у том случају, она желела да им поручи? Да ли би то значило да су ученици добили дозволу за брисање табле? Због чега?

- Кома све можемо дати зелено светло? У којој ситуацији можемо некоме дати зелено светло?

Шта значи фраза **дати некоме зелено светло**?

- Заокружи слово испред реченице у којој је фраза **дати некоме зелено светло** правилно употребљена.

А) Не могу данас да се играм. Нисам урадио домаћи, па ми је мама **дала зелено светло** да изађем напоље.

Б) Урадио сам сав домаћи, спремио собу и прошетао пса. Мама ми је **дала зелено светло** да изађем напоље.

Пажљиво прочитај следећи текст. Одговори на питања која се налазе испод текста. Након тога одговори на питање шта значи фраза која је употребљена у тексту.

Стефан: Али мама молим те! Зашто не могу да останем будан до 12 увече? Тада излази нова епизода „Мајнкрафта”! Ако је не погледам тад, моћи ћу да гледам тек репризу која је чак за викенд.

Мама: Већ сам ти рекла – ако останеш будан до 12 нећеш се довољно наспавати и нећеш бити одморан за сутрашњи школски дан.

Стефан: Али, мама добио сам 5 на контролном из математике!

Мама: Молила бих те да **не мешаш бабе и жабе**.

- Шта Стефан моли маму да му допусти?

- Због чега жели да остане будан до 12 сати после поноћи?

- Шта ће се догодити ако Стефан пропусти ову епизоду? Када ће следећи пут моћи да је погледа?

- Због чега мама не дозвољава Стефану да остане будан до 12 часова после поноћи?

- Шта Стефан наводи као разлог којим покушава да убеди маму да му ипак дозволи да остане будан?

- Због чега Стефан треба да се труди да има добре оцене?

- Какве везе има петица из математике са гледањем нове епизоде Мајкрафта до касно у ноћ?

- Пробај да изговориш ове две речи: бабе и жабе. Како оне звуче? По чему су оне сличне?

- Да ли постоји икаква повезаност између баба и жаба? Уколико мислиш да постоји, објасни каква.

Шта значи фраза **мешати бабе и жабе**?

- Заокружи слово испред реченице у којој је фраза **мешати бабе и жабе** правилно употребљена.

А) Ниси добро схватио. У леву корпу стављаш јабуке, а у десну крушке, не обрнуто. **Мешаш бабе и жабе.**

Б) Тако је, све си добро схватио. У леву корпу стављаш јабуке, а у десну крушке. **Мешаш бабе и жабе.**

Пажљиво прочитај следећи текст. Одговори на питања која се налазе испод текста. Након тога одговори на питање шта значи фраза која је употребљена у тексту.

Марија: Због чега Јован плаче?

Марко: Слагао је маму да је урадио домаћи задатак како би могао да изађе напоље да игра фудбал са другарима. Грди га већ пола сата. **Прошао је као бос по трњу.**

- Због чега Јован плаче?

- Да ли оправдаваш његов поступак? Због чега?

- Због чега га мама грди? Шта тиме жели да постигне?

- Где у природи можемо пронаћи трње?

- Која је његова особина?

- Чему оно служи?

- Како би се осећао неко ко бос гази по трњу?

- Да ли би то за њега/њу било пријатно искуство? Због чега?

Шта значи фраза **проћи као бос по трњу**?

- Заокружи слово испред реченице у којој је фраза **проћи као бос по трњу** правилно употребљена.

А) Много сам вежбао и добио сам петицу на контролном! Родитељи су ме похвалили.
Прошао сам као бос по трњу.

Б) Уместо да вежбам, играо сам се са другарима и добио двојку на контролном. Када су родитељи то сазнали **прошао сам као бос по трњу.**

Литература

1. **Бугарски 1998:** Бугарски, Ранко, „Од културе говора до језичке културе“, у: *Језик и култура говора у образовању*, приредили: Васић, Смиљка, Кисић, Угљеша, Даниловић, Мирчета, Институт за педагошка истраживања и Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
2. **Дешић 1995:** Дешић, Милорад, „Лингвометодички тесктови“, у: *Методика наставе српског језика: избор текстових за стицање учитељских факултета*, приредили: Владимир Цветановић, Вук Милатовић, Александар Јовановић, Учитељски факултет, Београд.
3. **Дешић 2008:** Дешић, Милорад, „Лексичка, фразеолошка и синтаксичка средства и њихова изражајна вредност“, у: *ПРИЛОЗИ језичкој и књижевном образовању : 550 година Зимског семинара : предавања са семинара за наставнике и професоре српског језика и књижевности*, приредила: Босиљка Милић, Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд.
4. **Драгићевић 2010:** Драгићевић, Рајна, *Лексикологија српског језика*, Завод за уџбенике, Београд.

5. **Зељић 2020:** Зељић, Горан, „Лингвометодички текст у настави морфологијесрпског језика на млађем школском узрасту”, у: *Пројрамске (ре)форме у образовању и васпитању – изазови и перспективе*, ур. Опачић, Зорана, Зељић, Горан, Учитељски факултет, Београд.
6. **Илић 2006:** Илић, Павле, *Српски језик и књижевност у најважнијој теорији и пракси: методика наставе*, Прометеј, Нови Сад.
7. **Кањевац 2018:** Кањевац, Симона, „Лингвометодички текстови у настави српског језика у четвртој разреду (методички аспекти)“, *Методичка пракса*, број 1, вол. 13, стр. 53–62, Заједница учитељских факултета Србије, Београд.
8. **ЛОТ 2014:** *Лексикон образовних термина*, ур. Петар Пијановић, Учитељски факултет, Београд.
9. **Мандић 1995:** Мандић, Душан, „Коришћење уметничких текстова у настави граматике“, у: *Методика наставе српског језика: избор текстова за студенте учитељских факултета*, приредили: Владимир Цветановић, Вук Милатовић, Александар Јовановић, Учитељски факултет, Београд.
10. **Милатовић 2013:** Милатовић, Вук, *Методика српског језика и књижевности*, Учитељски факултет, Београд.
11. **Мићић 2020:** Мићић, Вишња, *Дете читаоца и хронологија читања*, Учитељски факултет, Београд.
12. **Мршевић-Радовић 2014:** Мршевић-Радовић, Драгана, *Фразеологија и национална култура*, Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд.
13. **Никић 2020:** Никић, Биљана, *Фразеологизми у лекцији за основну школу*, докторска дисертација одбрањена на Филолошком факултету Универзитету у Београду 2020. године, ментор: др Рајна Драгићевић, доступно на: <https://uvidok.rcub.bg.ac.rs/bitstream/handle/123456789/4012/Doktorat.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, приступљено: 19.5.2022.
14. **Оташевић 2012:** Оташевић, Ђорђе, *Фразеолошки речник српског језика*, Прометеј, Нови Сад.
15. **Правилник о програму 2019:** *Правилник о програму наставе и учења за четврти разред основног образовања и васпитања*, Службени гласник РС – Просветни гласник, доступно на: <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/pg/ministarstva/pravilnik/2019/11/1/reg>, приступљено: 21.6.2022.
16. **Стакић 2020:** Стакић, Мирјана, „Упознавање са фразеологизмима у млађим разредима основне школе“, *Зборника радова Педагошког факултета у Ужицу*, год. 23, бр. 22, Педагошки факултет у Ужицу, Ужице.

Jovan D. Macut
PhD student at the Teacher Education Faculty, University of Belgrade

THE NATURE OF THE LINGUAL-METHODOLOGICAL TEXT
IN THE TEACHING OF PHRASEOLOGY

Summary: In 2019, the contents of phraseology became an integral part of the *Teaching and Learning Program for the fourth grade of primary education* (2019) and part of the learnings outcome. Considering the nature of phraseologisms as linguistic phenomena and the need for their interpretation within the context, it was concluded that one of the ways of learning in the teaching of phraseology could be realized by applying a lingual-methodological text. By looking at the methodological literature, it was noticed that the initial text is defined only in relation to the teaching of grammar and spelling. The aim of this paper is to examine the nature of the lingual-methodological text in the teaching of phraseology. For the purposes of the paper, an empirical research was organized on a sample of 20 students of the fourth grade of elementary school. A testing method was used, and the results were analyzed qualitatively. It was concluded that the lingual-methodological text in the teaching of phraseology takes over many elements of the initial text in the teaching of grammar and spelling, but also that it has its own special characteristics: it must not be resistant to the influences of contemporary culture; it would be appropriate if the characters who appear in it and who use/to whom the phraseology is addressed should be children; the phrase must be used at the end of the text and graphically-visually separated from the rest of the text; the initial text must have a three-part methodical apparatus – first part: two types of questions (reproductive questions that check the understanding of the context and questions related to the interpretation of the structure of phraseology), the second part – a question that makes mental generalizations, the third part – an assignment that checks the student's ability to recognize the correct use of a phrase in a new speech situation .

Keywords: phraseology, lingual-methodological text, language culture, Serbian language and literature methodology, methodology of phraseology.

Раг ѓримљен: 5. 7. 2022. / Раг ѓрихваћен: 7. 9. 2022.